

Epistemologija promocije zdravlja

Dinko Štajduhar¹, Branko Kolarić²

¹Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“, Popovača

²Zavod za javno zdravstvo Zagrebačke županije i Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci

U vremenu nesmiljene dominacije klinički i patogenetski usmjerene medicinske znanosti nad sveukupnom medicinskom praksom, koncept promocije zdravlja obećavao je medicinskoj struci krupnu, revolucionarnu, višeslojnu i dalekosežnu, paradigmatičku promjenu. Bez prizvuka kritike ili žaljenja, mogli bismo reći da je u višedesetljetnoj povijesti teorije promocije zdravlja ta promjena za kliničke struke ostala neopravdano periferna – što je sudbina koju dijele mnogi genijalni izumi i inovacije: oni čekaju svoje vrijeme preživljavajući u srcima i mašti entuzijasta i zanesenjaka.

Kao što je uglavnom poznato, radi se o teorijski iznimno saturiranom i kompleksnom konstrukt, i upravo stoga promocija zdravlja koncept je kojeg zdravstveni profesionalci mogu razumijevati vrlo različito. Gledište koje smo željeli ponuditi u ovome radu jest pokušaj fundamentalnog razmatranja konstrukta promocije zdravlja, iz okvira teorije znanja - epistemologije. Osnovu za ovakvo razmatranje pružila nam je dobro utemeljena (i uobičajena) praksa razumijevanja obiteljske terapije, ali i područja zaštite mentalnog zdravlja općenito, iz okvira alternativnih, kritičkih, odnosno postmodernih epistemologija.

Beziznimno je svaki zdravstveni profesionalac, s izuzetkom ponekih eksperata u području sestrištva, odgojen u implicitno objektivističkoj tradiciji razumijevanja znanosti i njezina odnosa prema istini i znanju, s modernističkim vjerovanjem u znanstveno otkrivanje apsolutnih, međusobno koherentnih, objektivnih i o opserveru-istraživaču neovisnih istina. Uz određeno pojednostavljenje, objektivistička znanost kompleksnim pojavama pristupa uz značajan stupanj trivijalizacije. Do konca dvadesetog stoljeća, međutim, uzraslo je razumijevanje da su brojne pojave i procesi koje znanost nastoji spoznati suštinski netrivialne, i da je za njihovo razumijevanje potencijalno uputno razvijati tzv. epistemologije netrivialnosti, tj. koncepcije znanja koje proizvodnju znanja i spoznavanje svijeta razumiju (vrlo pojednostavljeno rečeno) kao proces socijalne konstrukcije. No, zanimljivo je da su profesionalci u praksi, primjerice u kliničkoj praksi mentalnoga zdravlja, ali i u području javnog zdravstva, razvijali s godinama iskustva, na sasvim implicitan način, «tajno» i privatno razumijevanje ove kompleksnosti. Tek u skorije vrijeme akademska znanost (i, nešto kasnije, i klinička struka psihijatrije) otpočela je izgrađivati eksplicitni konceptualni sustav za kritičko i alternativno razumijevanje našega odnosa prema kompleksnosti.

U radu ćemo u najkraćim crtama prikazati neke od obrisa i dosega primjene alternativnog razumijevanja znanja na koncept promocije zdravlja te ukazati na dobrobiti razmatranja eksplicitne epistemologije promocije zdravlja, uz kratak prikaz refleksije epistemologije promocije zdravlja na etiku javnog zdravstva.

Ključne riječi: epistemologija, javno zdravstvo